

Vad gör ungdomar efter gymnasieskolan?

– Uppföljning av en enkätundersökning
om studieintresse och studiemedel

Universitets- och
högskolerådet

csn

Vad gör ungdomar efter gymnasieskolan?

- Uppföljning av en enkätundersökning om studieintresse och studiemedel

Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Universitets- och högskolerådet (UHR)

CSN

Peter Engberg
Carl-Johan Stolt
William Wedenberg

UHR

Torbjörn Lindquist

Innehåll

Sammanfattning	4
1. Bakgrund och syfte	7
1.1. Uppdrag om rekrytering till studier	7
1.2. Om undersökningen	7
1.3. Syfte och frågeställningar	8
2. Sammanfattning av den första rapporten	9
2.1. Hög andel planerade att studera vidare	9
2.2. Låga kunskaper om studiemedel	9
3. Vad gör ungdomarna efter gymnasieskolan?	11
3.1. Vad gjorde ungdomarna efter gymnasieskolan?	11
3.2. Vilka började studera vid universitet eller högskola?	14
3.3. De som inte började studera	18
4. Ungdomars användning av studiemedel	22
4.1. Finns det något samband mellan viljan att ta studielån och valet att studera?	22
4.2. Användningen av studiemedel den första studietiden	23
5. Vad har vi lärt oss?	28
5.1. Vad vet vi och vad vet vi inte?	28
5.2. Majoriteten började arbeta – men många började också att studera	28
5.3. Högskolan vanligaste studievalet	29
5.4. Följde man sina planer?	30
5.5. Vad betydde studielånet?	30
Referenser	32
Om statistiken	33

Sammanfattning

Om rapporten

Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Universitets- och högskolerådet (UHR) har båda uppdrag som berör frågan om breddad rekrytering till högskolan. I rapporten Högskolestudier – intresse, planer och finansiering undersökte vi, tillsammans med Universitetskanslersämbetet (UKÄ), gymnasieungdomars intresse för högskoleutbildning och deras studieplaner. Vi undersökte även ungdomarnas kunskaper om studiemedel, vilken inställning de hade till studielån och om de pratade om studielån med föräldrar eller vänner, samt om studiemedel spelade någon roll för deras studieplaner. Rapporten, som publicerades i oktober 2020, var den första i en serie om tre som baserades på en enkätundersökning som genomfördes av Statistiska centralbyrån (SCB). Enkätundersökningen genomfördes under hösten 2019 och riktade sig till gymnasieungdomar i årskurs 3.

Under hösten 2020 gick många av gymnasieungdomarna vidare till andra studier eller till arbete. Det ger oss möjlighet att följa upp om gymnasieungdomarnas planer realiserades. CSN och UHR inhämtade därför nya uppgifter från SCB. Uppgifterna inkluderar, bland annat, uppgifter om studiestart vid högskola eller andra skolformer, uppgifter om studiemedel samt inkomster från arbete. De nya uppgifterna avser det andra kalenderhalvåret 2020 och ligger till grund för denna rapport som är den andra i serien. Den tredje rapporten avses publiceras under hösten 2023. Det är viktigt att komma ihåg att studien fortfarande är en urvalsundersökning och att resultaten därmed är förknippade med en viss osäkerhet.

Vad gjorde ungdomarna efter gymnasiet?

Av dem som slutade gymnasieskolan våren 2020 gick 54 procent vidare till arbete, 38 procent fortsatte till andra studier och 8 procent saknade sysselsättning. Det är troligt att fler än vanligt började studera på grund av covid-19-pandemin. Likaså var det troligen färre som saknade sysselsättning än ett vanligt år med anledning av restriktionerna som gjorde att färre kunde ge sig ut och resa.

Bland dem som gick vidare till studier var högskolestudier det vanligaste valet, följt av studier vid komvux. De som började studera vid högskolan var framför allt personer som redan under gymnasietiden planerade för en utbildning som var fyra år eller längre. Personer med utländsk bakgrund och personer med föräldrar med eftergymnasial utbildning var överrepresenterade bland dem som fortsatte studera vid högskolan.

Bland dem som arbetade var det vanligast att arbeta inom handeln, följt av vård- och omsorgsområdet. Därtill var arbete i personaluthyrningsbranschen vanligt, liksom inom hotell- och restaurangbranschen samt i byggsektorn. Ungdomar med svensk bakgrund och ungdomar som gått på ett yrkesprogram var överrepresenterade bland dem som började arbeta.

Hur stämde ungdomarnas planer under gymnasietiden med vad de sedan faktiskt gjorde?

Hur väl stämde ungdomarnas tankar om framtiden med deras val hösten 2020? I enkäten ställdes frågan ”Har du planer på att börja läsa på universitet eller högskola de närmaste tre åren?”. Det var 61 procent som svarade ”ja” på den frågan. Av samtliga som svarade ”ja” på frågan var det 32 procent som började studera på högskola direkt efter gymnasiet. Bland dem som var osäkra var det 10 procent som började studera vid högskolan och bland dem som svarade ”nej” var det endast 2 procent som ändrade sig och började studera på högskola. Att de ändrade sig kan vara en effekt av pandemin.

Av dem som började arbeta var det 48 procent som hade svarat att de planerade att börja studera vid högskolan inom tre år. Det indikerar ett relativt stort studieintresse även bland dem som började arbeta. De två dominerande motiven att inte studera var att man ville arbeta i yrken som inte kräver högskoleutbildning (57 procent) eller att man var trött på att studera (50 procent). Ungefär 11 procent svarade att de inte vill studera vid högskolan eftersom de inte vill ta studielån.

Bland samtliga som började studera vid högskolan var det klart vanligast att ha föräldrar med eftergymnasial utbildning. Men bland dem som hade gått ett högskoleförberedande gymnasieprogram fanns det ingen statistiskt säkerställd skillnad i andelen som påbörjade högskolestudier mellan dem med hög- respektive lågutbildade föräldrar, med utländsk respektive svensk bakgrund eller mellan kvinnor och män. Detta indikerar att skiktningen bland dem som går till högskolan sker tidigt och inte efter gymnasietiden.

De vanligaste informationskällorna om högre studier för alla gymnasiestuderande var information från kamrater, från föräldrar eller andra anhöriga och muntlig information från en studie- och yrkesvägledare. Bland dem som senare faktiskt började studera vid högskolan och studerade vid ett högskoleförberedande program var dock istället webbplatsen studera.nu den vanligaste informationskällan, följt av universitetens och högskolornas egna webbplatser.

Vad betydde inställningen till studielån för valet att börja studera och för valet att ta studielån?

Av dem som började studera vid högskolan hade 89 procent studiemedel och 58 procent av dessa tog även lånedelen. En lägre andel av dem som kommer direkt från gymnasieskolan tar lån än bland samtliga högskolestuderande, vilket kan bero på att de har lägre utgifter än äldre studerande och på att många bor kvar hemma. De 11 procent av ungdomarna som inte hade studiemedel hade i lägre utsträckning planerat att studera vidare vid högskolan och en mindre andel studerade också på program.

En högre andel av dem som i enkäten svarade att de inte hade något emot att ta studielån fortsatte att studera, jämfört med dem som visade en ovilja mot att ta studielån. Betyder det att studielån avhåller personer från att studera? Inte nödvändigtvis. Ungdomar som har läst på ett högskoleförberedande gymnasieprogram läser exempelvis vid högskolan i samma utsträckning oavsett deras vilja (eller ovilja)

att ta studielån. Det finns dock undantag. Ungdomar som inte har någon förälder med eftergymnasial utbildning läser oftare på högskola om de kan tänka sig att ta studielån, jämfört med dem som inte kan tänka sig ta studielån. Därmed är det troligt att sambandet mellan lånevilja och studiestart åtminstone delvis kan förklaras av bakomliggande faktorer.

Av dem som i enkäten svarade att de inte hade något emot att ta studielån och som började studera vid högskola var det 65 procent som tog lån. Bland dem som inte ville ta studielån och fortsatte till högskolan var det 46 procent som tog lån, det vill säga det är en relativt stor andel av dem som säger sig inte vilja ta studielån som ändå tar lån, när frågan ställs på sin spets.

Av ungdomarna som studerade vid högskola och blev uppmuntrade av sina föräldrar att ta studielån tog 63 procent studielån. Av de ungdomar som däremot blev avrättade från att ta studielån av sina föräldrar var det 32 procent som tog studielån, en skillnad på 31 procentenheter. Föräldrars råd tycks därmed kunna påverka valet att ta studielån.

1. Bakgrund och syfte

1.1. Uppdrag om rekrytering till studier

Universitet och högskolor har sedan början på 2000-talet haft i uppdrag att aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan. Det handlar främst om att lärosäten ska rekrytera studenter från olika grupper i samhället och därigenom motverka snedrekryteringen till högskolan. Andra myndigheter har också i uppdrag att bidra till att bredda rekryteringen till högskolan. UHR ska till exempel stötta universitet och högskolor i deras arbete med breddad rekrytering och breddat deltagande, det vill säga det som händer när studenter väl är antagna, så att de som antas får rimliga förutsättningar att ta sig igenom sin utbildning. CSN har från och med 2020 haft i uppdrag att sprida kunskap om studiestödet för att nå grupper som annars inte hade valt att studera.

Det här är den andra rapporten i en tänkt serie om tre som härstammar från ett samarbete mellan CSN, UHR och UKÄ. Myndigheternas samarbete resulterade i sin tur i ett samarbete med SCB. SCB:s återkommande undersökning av gymnasieungdomars intresse för högre studier¹ anpassades så att fördjupande frågor om skäl till att vilja eller inte vilja studera på högskolan och om inställning till, och kunskap om, studiemedel lades till i den befintliga enkäten.

Den första rapporten var en redovisning av resultaten av den gemensamma studien, där ungdomarnas tankar om sin framtid gällande högskolestudier och annan sysselsättning presenterades. Den här rapporten är den första av två planerade uppföljningar, där registerdata har lagts till enkätsvaren och kommer att kunna visa vad ungdomarna *de facto* valde att göra under hösten 2020.

1.2. Om undersökningen

Hösten 2020 presenterade UHR och CSN tillsammans med UKÄ rapporten Högskolestudier – intresse, planer och finansiering.² Rapporten baserades på en enkätundersökning som SCB genomförde.³ Undersökningen byggde på 2 211 enkätvar.⁴ Slutsatserna i rapporten presenteras närmare i kapitel 2.

Enkätundersökningen följs nu upp genom denna nya studie om huruvida de som deltog i undersökningen följde de planer de gav uttryck för i svaren på enkäten eller inte – började de studera vid högskolan eller inom någon annan utbildningsform eller började de arbeta? Vi följer även upp studiestödsanvändningen i gruppen.

¹ SCB (2020).

² CSN, UHR och UKÄ (2020)

³ SCB använde resultaten till att presentera sin återkommande undersökning Gymnasieungdomars studieintresse. SCB (2020).

⁴ Läs mer om enkätundersökningen i bilaga.

Den här studien är den andra i en tänkt serie om tre uppföljningar. Den tredje och sista uppföljningen är tänkt att ske när det har gått tre år sedan ungdomarna slutade gymnasieskolan.

Uppgifter om gymnasieungdomarnas studier, sysselsättning och studiestödsanvändning under hösten 2020 har lagts till det befintliga materialet som i övrigt bland annat omfattar enkätfrågorna. Under hösten 2020 drabbades Sverige av den andra vågen av covid-19-pandemin. Det är svårt att göra en exakt bedömning hur detta påverkat ungdomarnas val och möjligheter, men sannolikt har pandemin inneburit att andelen studerande är något högre och andelen arbetande är något lägre än vad som varit fallet utan pandemin.

Det är viktigt att komma ihåg att studien fortfarande är en urvalsundersökning och att resultaten därmed är förknippade med en viss osäkerhet. Detta tydliggörs i rapporten med att vi anger konfidensintervall i figurer och tabeller, samt genom att vi i text anger om ett resultat inte är statistiskt säkerställt.

För att inte konfidensintervallen ska bli allt för stora har vi valt att inte fördela utfallet på små grupper med få svarande individer. Vi håller oss därför till övergripande bakgrundsfaktorer, exempelvis fördelningar efter kön. I bilagan ”Om statistiken” redovisar vi även hur undersökningen har genomförts och vilka åtgärder som har vidtagits för att korrigera svarsbortfallet i undersökningen i en strävan att nå så hög kvalitet som möjligt.

1.3. Syfte och frågeställningar

Ett syfte med den här studien är att undersöka om planerna som lämnades i enkätsvaren har uppfyllts, samt att eventuellt försöka dra några slutsatser om varför planerna har uppfyllts eller varför de ännu inte har uppfyllts och om det finns skillnader mellan olika grupper av studerande.

Frågeställningar är bland annat följande.

- Hur stor andel av gymnasieungdomarna gick vidare till högskolestudier?
- Vilka grupper gick vidare till högskolestudier och vilka gjorde det inte?
- Vad gjorde de som inte gick vidare till högskolan?
- Vilken roll spelade studerandes bakgrund för deras sysselsättning?
- Hur påverkade studerandes planer sysselsättningen efter gymnasiestudierna och vilken roll fick råd från föräldrar och vänner?
- Hur stor andel av dem som studerade vidare använde studiemedel (bidrag och lån) och vilken betydelse tycks studiemedlen ha haft för deras fortsatta studier?
- Vilken roll tycks personernas planer ha haft för valet att ta studielån och vilken roll fick råd om studielån från föräldrar och vänner?

2. Sammanfattning av den första rapporten

CSN och UHR har som nämnts uppdrag som berör frågan om breddad rekrytering till högskolan. I den första myndighetsgemensamma rapporten, där även UKÄ deltog, undersöktes gymnasieungdomars intresse för högskoleutbildning och deras studieplaner. Även ungdomarnas kunskaper om studiemedel undersöktes, vilken inställning de hade till studielån och om de pratat om studielån med föräldrar eller vänner, samt om studiemedel spelade en roll för deras studieplaner. Rapporten baserades på en enkätundersökning som genomfördes av SCB under hösten 2019 och avsåg gymnasieungdomar som tog examen under läsåret 2019/2020 (mer om undersökningen går att läsa i bilagan Om statistiken). Här presenteras några av resultaten från denna första delstudie.

2.1. Hög andel planerade att studera vidare

Av ungdomarna svarade 61 procent att de planerade att börja studera på högskolan inom tre år, men intresset för att studera på högskolan skiljde sig mellan olika ungdomsgrupper. Män som var födda i Sverige, de med lägre utbildade föräldrar och de som läste på yrkesprogram visade överlag minst studieintresse. Störst intresse för högskolestudier hade utrikes födda kvinnor, de med högre utbildade föräldrar och de som läste på högskoleförberedande program. Skillnader i studieintresse mellan dessa grupper bedömdes kunna bidra till en snedrekrytering till högskolan.

Bland de ungdomar som planerade att studera vidare var teknik och samhällsvetenskap de mest populära ämnena och de vanligaste anledningarna till att vilja studera vidare var relaterade till arbete eller arbetsmarknaden. Den absolut vanligaste anledningen till att studera på högskolan var för att få ett mer intressant jobb – 35 procent angav det som skäl. Att vilja arbeta inom yrken som inte kräver en högskoleutbildning var en av de vanligaste anledningarna till att inte vilja studera på högskolan. Män var något mer benägna att planera arbete inom yrken som inte kräver högskoleutbildning än kvinnor.

2.2. Låga kunskaper om studiemedel

Av alla ungdomar som besvarade enkäten angav 82 procent att de visste lite eller väldigt lite om både studiemedel och om återbetalning av studielån. Även om de flesta undersökta grupper har låga kunskaper tycks dessa kunskaper vara särskilt låga bland ungdomar födda i Sverige och bland ungdomar som läser på ett yrkesprogram. Detta indikerade att det fanns ett allmänt behov av att öka ungdomars kunskaper om studiemedel och om återbetalning av studielån.

Ungdomsgrupper som från början hade ett stort studieintresse planerade i stor utsträckning att studera vidare, oavsett vilka kunskaper de hade om studiemedel. Men

för vissa ungdomsgrupper med lägre studieintresse, till exempel ungdomar som inte har någon förälder med eftergymnasial utbildning eller de som går på ett yrkesprogram, tycks kunskaper om studiemedel ha haft större betydelse för studieintresset.

Studieintresset bland ungdomar som läste på ett högskoleförberedande program, utrikesfödda ungdomar och ungdomar som har två föräldrar med eftergymnasial utbildning verkar inte påverkas så mycket av viljan att ta studielån. Detta indikerade att andra faktorer, så som att öka chansen till ett intressant jobb, var viktigare för deras studieplaner. För ungdomar på ett yrkesprogram och för dem som inte har någon förälder med eftergymnasial utbildning kan viljan att ta studielån betyda mer.

3. Vad gör ungdomarna efter gymnasieskolan?

I det här kapitlet beskriver vi vilken väg ungdomarna tog efter gymnasieskolan. Materialet presenteras på totalnivå över samtliga gymnasieungdomar samt fördelat på kön och olika bakgrundsvariabler.

I avsnitt 3.1 tittar vi på vilka val ungdomarna gjorde under hösten 2020. Började de exempelvis studera eller arbeta? I avsnitt 3.2 tittar vi på vilka som började studera vid universitet eller högskola och i avsnitt 3.3 tittar vi närmare på dem som inte studerade vidare efter gymnasiet.

Vi har valt att dela in ungdomarna efter deras sysselsättning efter gymnasieskolan i tre grupper.

- Studerande
- Arbetande
- Saknar sysselsättning

Gruppen *studerande* avser ungdomar som under hösten 2020 studerade vidare i någon form. Här ingår de som studerade vid högskola eller universitet, komvux, yrkes-högskola, konst och kulturutbildningar, folkhögskola samt de som läst behörighets-givande utbildning (basår). Ett fåtal som haft studiemedel för utlandsstudier samt övriga skolformer ingår också i denna grupp. Gruppen *arbetande* avser ungdomar som haft inkomster från arbete under minst en månad men som inte studerade under hösten 2020. Gruppen *saknar sysselsättning* avser ungdomar som inte studerade eller hade någon arbetsinkomst.⁵

3.1. Vad gjorde ungdomarna efter gymnasieskolan?

3.1.1. Knappt 4 av 10 ungdomar studerade efter gymnasiet

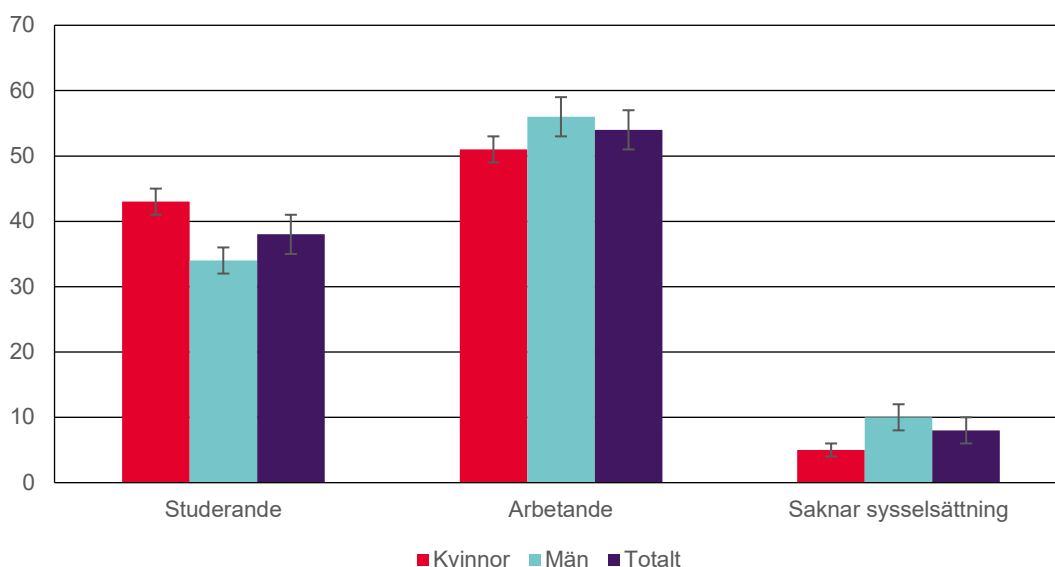
Studier var den näst vanligaste sysselsättningen efter gymnasieskolan. Totalt var det 38 procent av ungdomarna som började studera under hösten 2020. Den vanligaste sysselsättningen efter gymnasiet var arbete, 54 procent av ungdomarna började arbeta. Det var 8 procent av ungdomarna som saknade sysselsättning.

Bland kvinnor var det något vanligare med studier efter gymnasieskolan. Totalt var det 43 procent av kvinnorna och 34 procent av männen som studerade i någon form. Bland männen var det något vanligare med arbete eller att sakna sysselsättning än bland kvinnorna.

⁵ Inkluderar ungdomar som gjorde värnplikt.

Diagram 3.1 Ungdomars sysselsättning efter gymnasieskolan

Andelar fördelade efter sysselsättning efter gymnasieskolan och kön, procent

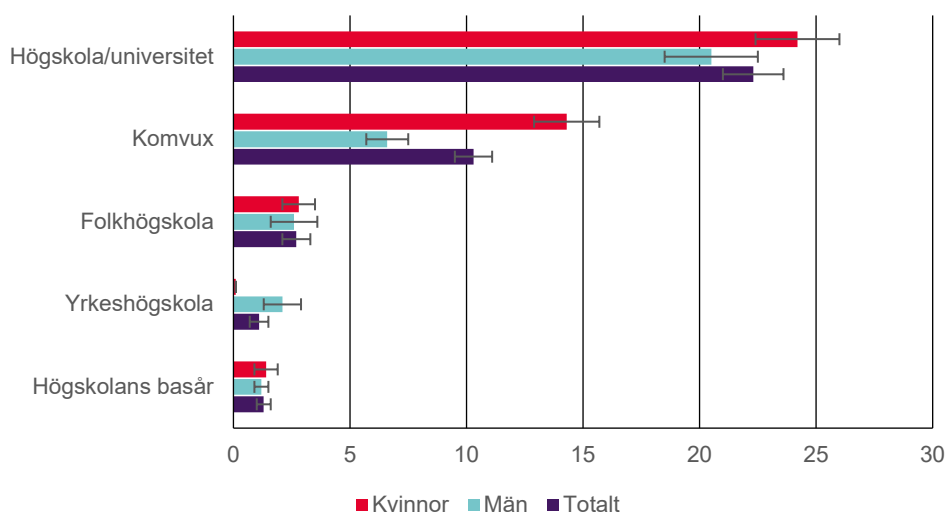

Bland dem som började studera var det vanligast att studera vid högskola eller universitet. Totalt var det 22 procent av ungdomarna som började studera vid högskolan (se vidare avsnitt 3.2 nedan).

Komvux var den klart största skolformen för dem som fortsatte att studera men som inte studerade vid högskola. Av dem som besvarade enkäten var det 10 procent som fortsatte sina studier vid komvux. Det var något vanligare att fortsätta sina studier vid komvux bland kvinnor (14 procent) än bland män (7 procent).

Diagram 3.2 Ungdomar som studerade vidare

Andelar fördelade efter skolform och kön, procent^{1,2}

¹ Utöver dessa skolformer var det mindre än en procent som studerade vid konst- och kulturutbildning och andra skolor.

² En person kan ha studerat vid flera skolformer och kan därför förekomma mer än en gång i diagrammet.

3.1.2. Vilka valde studier och vilka valde arbete?

Vi har nu sett de övergripande flödena bland de kvinnor och män som hösten 2020 gick vidare till fortsatta studier, arbetade eller som saknade sysselsättning. När siffrorna bryts ned på olika bakgrundsvariabler framträder en bild av bakgrundens betydelse för vägvalet efter gymnasieskolan.

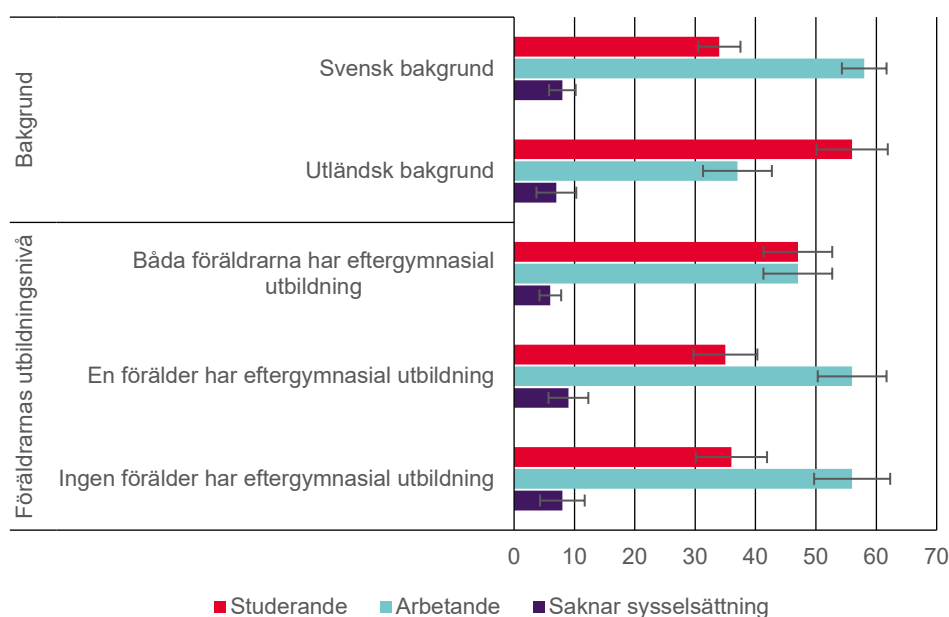
Bland ungdomar med utländsk bakgrund var det vanligt att fortsätta studera efter gymnasiet (56 procent) medan det bland ungdomar med svensk bakgrund istället var vanligare att arbeta (58 procent). Att studier var vanligare bland dem med utländsk bakgrund gällde både högskolan och komvux. Däremot var andelen som gick vidare till studier vid yrkeshögskola, basår och konst och kulturutbildningar mer jämnt fördelad mellan dem med svensk och utländsk bakgrund.

Personer med utländsk bakgrund var också överrepresenterade bland dem som sökte sig till fortsatta studier oavsett om det gällde personer som gått högskoleförberedande program eller yrkesprogram. Detta kan bero på att det är betydligt vanligare att personer med utländsk bakgrund studerar för att undvika arbetslöshet efter gymnasieskolan.⁶

Även andra bakgrundsfaktorer tycks ha en påverkan på vilken väg man tar efter gymnasieskolan. Bland gymnasieungdomar där båda föräldrarna läst en eftergymnasial utbildning var det särskilt vanligt att söka sig till fortsatta studier. I den gruppen var andelen som gick vidare till arbete respektive studier jämnt fördelade. Bland ungdomar som hade en eller ingen förälder med eftergymnasial utbildning var det däremot en majoritet av ungdomarna som gick vidare till arbete direkt efter gymnasieskolan.

Diagram 3.3 Ungdomars sysselsättning efter gymnasieskolan

Andelar fördelade efter sysselsättning, bakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå, procent

⁶ SCB (2020b).

3.2. Vilka började studera vid universitet eller högskola?

3.2.1. Valet av gymnasieprogram ofta avgörande för fortsatta studier

Som vi tidigare sett var det 22 procent av samtliga ungdomar som började studera vid universitet eller högskola hösten 2020. Bland dem som hade läst på högskoleförberedande program var det 31 procent som läste vid högskolan och bland dem som hade läst på yrkesprogram var motsvarande andel 4 procent.

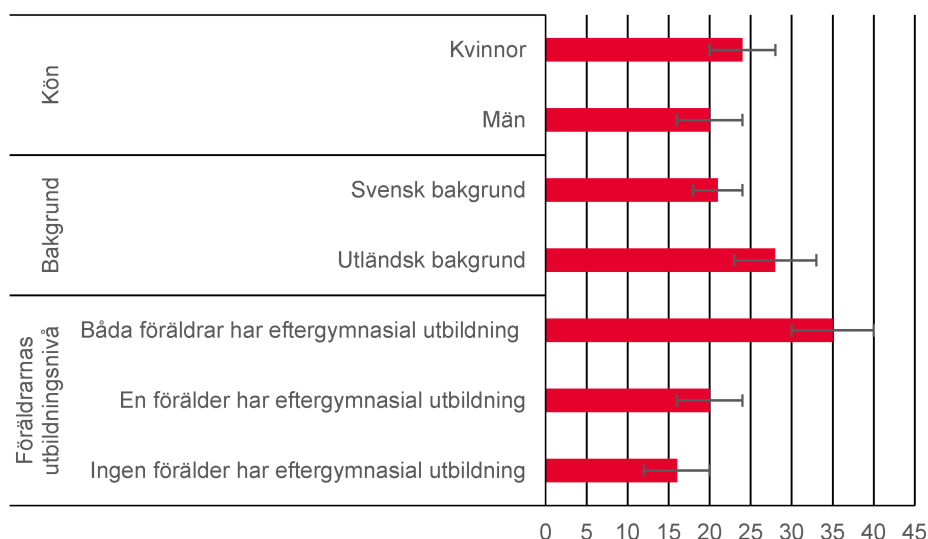
Det var fler kvinnor (24 procent) än män (20 procent) som gick vidare till högskolestudier. En förklaring till detta är att kvinnor oftare läser på högskoleförberedande program, jämfört med män.

Det tycks också vara mer vanligt att studerande med utländsk bakgrund går vidare till högskolestudier direkt efter gymnasiet jämfört med studerande med svensk bakgrund. Bland samtliga gymnasieungdomar med utländsk bakgrund var det 28 procent som under hösten 2020 gick vidare till högskolestudier. Motsvarande andel bland dem med svensk bakgrund var 21 procent.

Även föräldrarnas utbildningsnivå har betydelse för valet att gå vidare till högskolestudier direkt efter gymnasiet. De ungdomar som har två föräldrar med eftergymnasial utbildning började oftare studera vid högskola direkt efter gymnasiet, jämfört med dem som hade föräldrar med annan utbildningsbakgrund.

Diagram 3.4 Övergången till högskolestudier bland ungdomar

Andelar fördelade efter kön, svensk eller utländsk bakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå, procent

Tittar vi enbart på de som läste högskoleförberedande program ökar andelen som direkt går vidare till högskolestudier direkt efter gymnasiet. Något som är intressant är att resultatet indikerar att bakgrundsfaktorer har mindre påverkan i denna grupp. Bland dem som läst högskoleförberedande program var det nämligen en lika stor andel kvinnor som män som studerade vid högskola direkt efter gymnasiet.

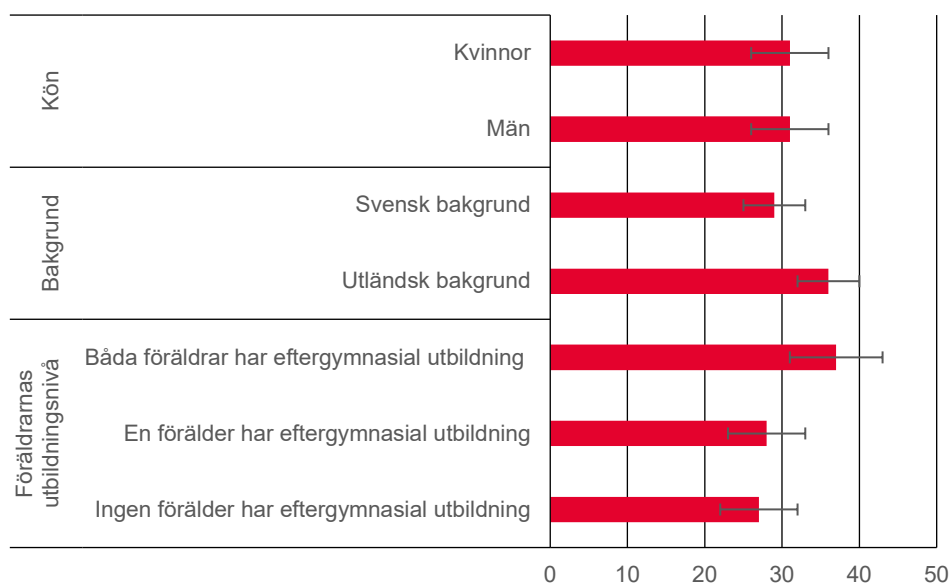
Bland dem som läst högskoleförberedande program och har utländsk bakgrund var det en högre andel som direkt gick vidare till högskolestudier jämfört med dem med svensk bakgrund, som under hösten 2020 studerade på högskola.

Bland dem som läste högskoleförberedande program var det vanligast att gå vidare till högskolestudier bland de ungdomar som hade två föräldrar med eftergymnasial utbildning, jämfört med dem som hade föräldrar med annan utbildning.

De nämnda skillnaderna är dock mindre än för samtliga ungdomar och är inte statistiskt säkerställda. Att det inte finns några statistiskt säkerställda skillnader kan bero på att många redan hade bestämt sig för att studera på högskola redan i samband med att de valde gymnasieprogram. Det indikerar att skiktningen av vilka som går respektive inte går vidare till högskolan sker innan gymnasiet. Sannolikt är det möjligt att den sociala snedrekryteringen grundläggs redan vid valet mellan högskoleförberedande program och yrkesprogram.

Diagram 3.5 Övergången till högskolestudier bland ungdomar från högskoleförberedande gymnasieprogram

Andelar fördelade efter kön, svensk eller utländsk bakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå, procent

3.2.2. Planer under gymnasietiden

Hur väl stämde ungdomarnas tankar om framtiden med deras val hösten 2020? I enkäten ställdes frågan ”Har du planer på att börja läsa på universitet eller högskola de närmaste tre åren?”. Av dem som svarade ”ja” på frågan var det 32 procent som började studera på högskola direkt efter gymnasiet. Några av de som planerade studier på högskolan hade inte möjlighet att börja studera under hösten 2020 med anledning

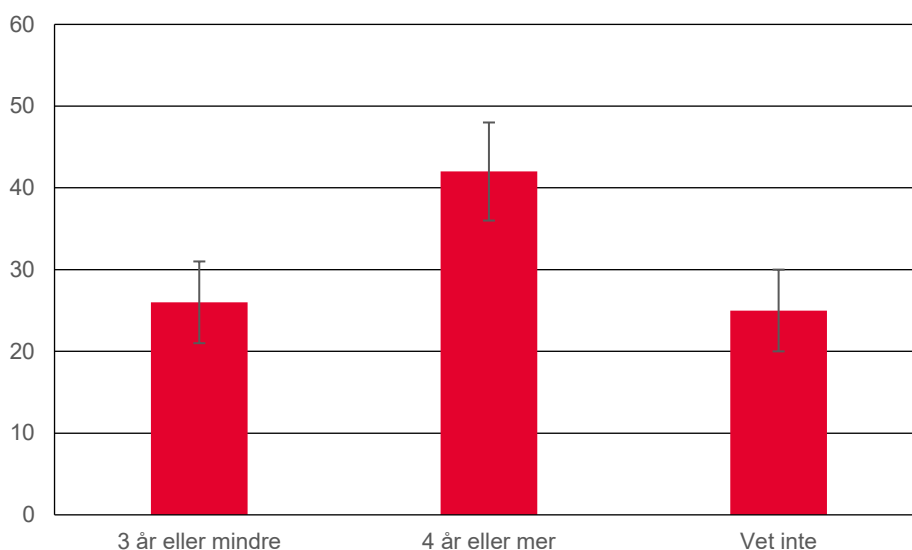
av att de inte var behöriga. Totalt var det 4 procent som planerade att studera på högskola men som inte var behöriga redan under hösten 2020. Det var också 12 procent av dem som planerade studier på högskolan som inte hade fullständig examen eller inte hade läst enligt en svensk läroplan. Av dem som svarade ”ja” på frågan och var behöriga till högskolan var det 37 procent som började studera det första året. Bland dem som svarade ”nej”, var det endast ett fåtal som ångrade sig och började studera på högskola. Bland dem som var osäkra var det 10 procent som började studera vid högskola. Det indikerar att många gymnasieungdomar tidigt har bestämt sig kring sina högskolestudier.

Många har också påverkats av vilka råd de fått av sina föräldrar. Av dem som fått rådet att börja studera vid högskola eller universitet var det ungefär var tredje ungdom som började studera vid högskolan direkt efter gymnasiet. Motsvarande andel för dem som fått rådet att vänta med högskolestudier eller inte fått något råd alls var drygt 10 procent (se diagram 3.9)

De som planerade att börja läsa på universitet eller högskola fick också svara på frågan ”Hur många år planerar du att studera på universitet/högskola?”. Det är intressant att notera att de som planerade en längre utbildning var de som oftast började studera direkt efter gymnasiet. Av dem som planerade att studera på högskola i fyra år eller längre var det 42 procent som gick direkt till högskolan efter avslutad gymnasieutbildning. Motsvarande andel var 26 procent bland dem som planerade att studera tre år eller mindre.

Diagram 3.6 Övergången till högskolan fördelat efter svaren på frågan: Hur många år planerar du att studera på universitet/högskola?

Andelar i procent

Till de ungdomar som planerade universitetsstudier ställdes också frågan ”Vilket universitet/högskola vill du helst studera vid?”. Av dem som svarade på frågan och började studera vid en högskola eller ett universitet i Sverige var det knappt hälften, 48 procent, som började studera vid den skola de helst ville studera vid, resterande började studera vid ett annat lärosäte.⁷

⁷ Endast de som angett en svensk skola/universitet ingår i beräkningen. Av de som svarade på frågan var det 14 procent som svarade ”vet inte” och 2 procent svarade utländsk skola/universitet.

3.2.3. Gymnasieungdomar har olika källor till information om högskolestudier

Vi har alltså sett indikationer på att många gymnasieungdomar tidigt hade bestämt sig kring sina högskolestudier. Vi ställde också frågor till samtliga gymnasieungdomar om vilka informationskällor de haft om universitets- eller högskolestudier. Bland ungdomar som läst högskoleförberedande program var det vanligast att få information om universitets- eller högskolestudier från vänner och anhöriga medan det bland studerande vid yrkesprogrammen var vanligast att få muntlig information från en studie och yrkesvägledare i skolan. Inom både högskoleförberedande program och yrkesprogram var det mindre vanligt att få information via fysiska besök på öppna hus, högskolor och universitet eller utbildningsmässor.

När ungdomarnas svar om informationskällor jämförs med andelen som började studera vid högskolan under hösten 2020 tycks det vara så att det är särskilt vanligt att söka upp information från olika webbplatser, åtminstone bland dem som gick direkt till högskolestudier. Exempelvis var det 40 procent av dem som läst högskoleförberedande program och fått information från webbplatsen studera.nu som också studerade vid högskolan under hösten 2020. Oavsett kön eller om ungdomen har svensk eller utländsk bakgrund är det webbplatsen studera.nu som har den högsta andelen ungdomar som fått information och direkt går vidare till högskolestudier. Resultatet är dock inte statistiskt säkerställt.

Tabell 3.1 Andel som gått vidare till högskolan

Fördelade efter informationskälla och programtyp, procent (konfidenstervall +/-)¹

	Högskoleförberedande program	Samtliga
www.studera.nu	40 (5)	34 (5)
Universitet/högskolornas webbplatser	38 (4)	31 (4)
Informationsmaterial direkt från universitet/högskola	38 (5)	31 (4)
Andra webbtjänster som informerar om högskoleutbildning	35 (5)	29 (4)
Studiebesök på universitet/högskola	33 (5)	29 (5)
Studerande/informatörer från universitet/högskola som kommer till gymnasieskolan	33 (5)	27 (5)
Utbildningsmässor	35 (5)	27 (5)
Information från kamrater	33 (4)	27 (4)
Information från föräldrar/anhöriga	32 (4)	26 (3)
Sociala medier/webbforum	32 (4)	25 (4)
Öppna hus	30 (6)	24 (5)

Informationsmaterial från studie- och yrkesvägledare via skolan	31 (4)	24 (4)
Muntlig information från studie- och yrkesvägledare via skolan	32 (4)	24 (3)
Massmedia (TV, radio, tidningar)	31 (5)	23 (4)

¹ På frågan " Hur mycket information om universitets-/högskolestudier har du fått från nedanstående informationskällor" svarade personen att hen fått information från respektive informationskälla. De som inte fått information ingår inte.

3.3. De som inte började studera

3.3.1. Vad gjorde de som inte studerade vidare?

Av dem som lämnade gymnasieskolan började alltså 54 procent att arbeta, 38 procent fortsatte till andra studier och 8 procent var varken registrerade för studier eller hade arbetsinkomster under hösthalvåret 2020. I detta avsnitt tittar vi närmare på dem som arbetade.

Att börja arbeta, utan att vara registrerad för några studier, var vanligast bland dem som hade svensk bakgrund och hade gått på ett yrkesprogram. Deras föräldrar hade också lite lägre utbildningsbakgrund än andra, även om skillnaderna i utbildningsbakgrund inte är statistiskt säkerställda.

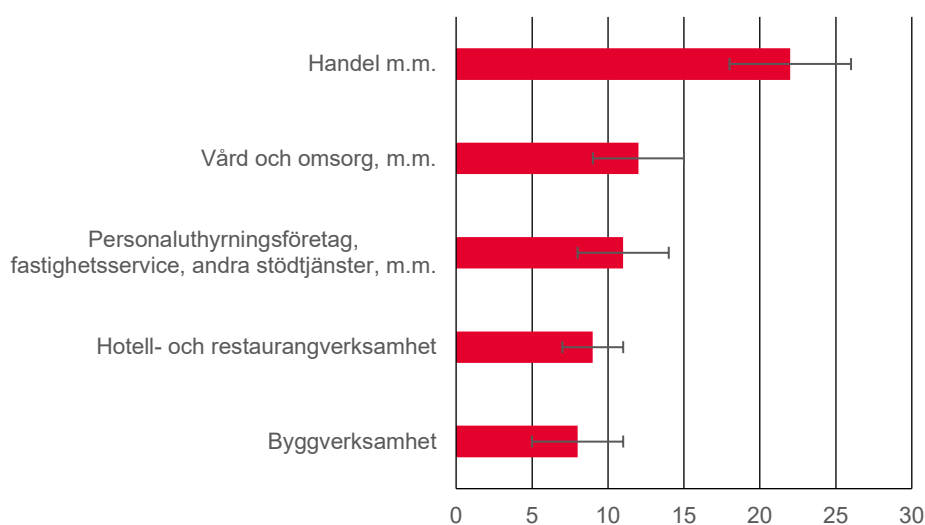
Tabell 3.2 Andel som började arbeta

Fördelat efter föräldrars utbildning, svensk eller utländsk bakgrund och gymnasieprogram, procent (konfidensintervall +/-).

		Andel
Kön	Kvinnor	51 (4)
	Män	56 (5)
Föräldrars utbildningsbakgrund	Båda föräldrarna har eftergymnasial utbildning	47 (6)
	En förälder har eftergymnasial utbildning	56 (6)
	Ingen förälder har eftergymnasial utbildning	56 (6)
Svensk eller utländsk bakgrund	Svensk bakgrund	58 (4)
	Utländsk bakgrund	37 (6)
Gymnasieprogram	Högskoleförberedande program	44 (4)
	Yrkesprogram	75 (6)

Av dem som började arbeta var det vanligast att arbeta inom handel (t.ex. i affär), vilket 22 procent gjorde. Därefter följde vård- och omsorgsområdet (12 procent), anställd på personaluthyrningsföretag m.m. (11 procent), hotell- och restaurangverksamhet (9 procent) och byggverksamhet (8 procent).

Diagram 3.7 De vanligaste sektorerna för arbete
Andel av dem som arbetade per sektor, procent

Gymnasieungdomarna gör till viss del könsbundna val när det gäller sektorerna de börjar arbeta inom. Bland både kvinnor och män var det dock vanligast att arbeta i handeln. För kvinnorna följde sedan vård och omsorgsområdet och hotell- och restaurangverksamhet. För männen kommer byggverksamhet på andra plats, följt av att vara anställd av personaluthyrningsföretag med mera. Noterbart är att gymnasie-studerande med svensk bakgrund oftast arbetade inom handel (23 procent) medan de med utländsk bakgrund oftast arbetade inom vård- och omsorgsområdet (25 procent). De som gått på ett högskoleförberedande program arbetade oftast inom handeln (29 procent) medan de som gått ett yrkesprogram var mer spridda mellan olika sektorer, men störst andel arbetade inom området byggverksamhet (16 procent).

Vi har även hämtat in summor över de studerandes inkomster. Dessa inkomst-uppgifter kommer från arbetsgivarnas månadsvisa redovisning av inkomster till Skatteverket. I och med detta säger de inget om när inkomsten har tjänats in eller hur mycket arbete som givit inkomsten. En inkomst som betalas ut i juli kan exempelvis härröra från juni och inkomster som tjänas in i december kan inte sällan betalas ut i januari (och finns då inte med). Med reservation för detta redovisar vi här några inkomstuppgifter för de gymnasieungdomar som arbetade (och inte studerade) under det andra kalenderhalvåret 2020 (juni–december).

Medianinkomsten för dem som arbetade var 83 526 kronor. Männen medianinkomst under andra kalenderhalvåret var 89 527 kronor och kvinnornas 76 081 kronor. Om det beror på att män arbetade mer än kvinnorna eller på att de hade högre lön, eller på båda delarna, säger alltså våra siffror inte något om.

De personer som hade svensk bakgrund hade en medianinkomst på 85 415 kronor under hösten 2020 medan de med utländsk bakgrund hade en medianinkomst på 72 235 kronor. Vidare hade de som gått ett yrkesprogram högre medianinkomst, 107 671 kronor, jämfört med dem som hade gått ett högskoleförberedande program som hade en medianinkomst på 69 682 kronor.

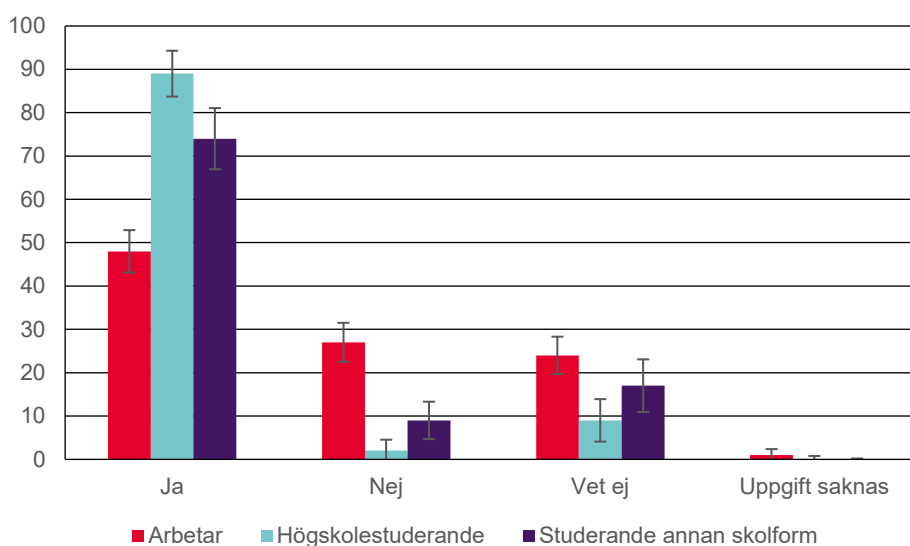
3.3.2. Vad betydde de egna planerna och andras råd under gymnasietiden?

Går det att spåra några särskilda åsikter eller mönster från enkätundersökningen 2019 som kan bidra till att förklara valet att börja arbeta? I det här avsnittet beskriver vi dem som arbetade under andra halvåret 2020. Dessa jämförs i avsnittet, för att det ska vara möjligt att sätta siffrorna i perspektiv, med dem som fortsatte att studera.

De som valde att arbeta svarade förhållandevis ofta att de tänker börja studera de närmaste tre åren. Av dem som började arbeta var det 48 procent som svarade att de planerade att börja vid högskolan inom tre år. Det indikerar ett relativt stort studieintresse även bland dem som började arbeta. Andelen kan jämföras med att det var 89 procent av dem som började studera vid högskolan som umgicks med sådana planer. Samtidigt var osäkerheten ganska stor i gruppen som valde att börja arbeta eftersom 24 procent svarade att de inte visste om de tänkte gå vidare till högskolan eller inte.

Diagram 3.8 Svar på frågan: Har du planer på att börja läsa på universitet eller högskola de närmaste tre åren?

Svaren fördelade efter dem som arbetar respektive studerar, andelar i procent

Det var 5 procent av de studerande som hade svarat att de inte hade några planer på att börja vid högskolan inom tre år. Dessa bestod till stor del av studerande vid komvux och folkhögskola. Bland dem som studerade vid högskolan var det 2 procent som hade svarat att de inte hade för avsikt att börja studera vid högskolan. Dessa hade alltså ändrat sig sedan de besvarade enkäten. Att de ändrade sig kan vara en effekt av pandemin som gjorde att fler än förväntat började studera.

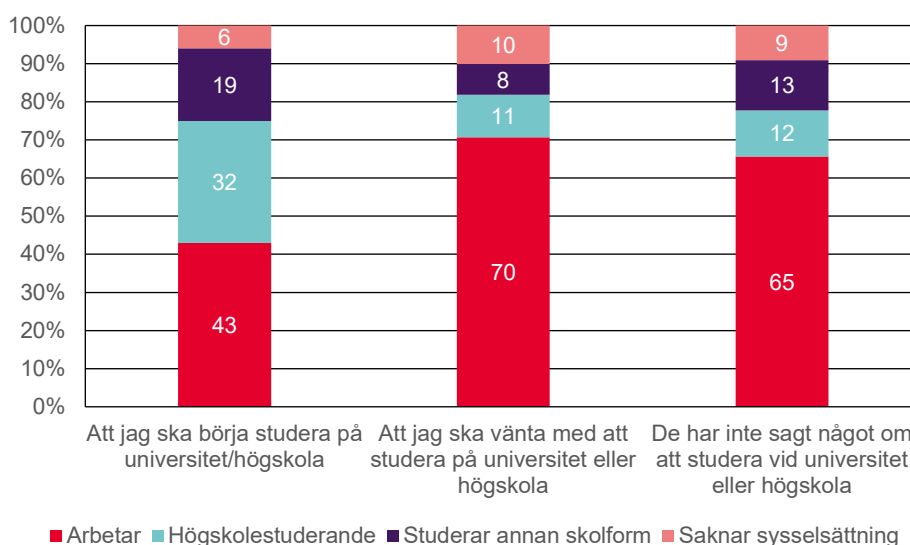
Av dem som började arbeta hösten 2020 var det enbart 26 procent som besvarade frågan om orsaker att inte börja studera vid högskola. De två dominerande motiven för att inte studera var att vilja arbeta i yrken som inte kräver högskoleutbildning (57 procent) eller att vara trött på att studera (50 procent). Ungefär 11 procent svarade att de inte vill studera vid högskolan eftersom de inte vill ta studielån.⁸

⁸ Frågan var en flervalsfråga.

I diagram 3.9 nedan visar vi på de råd de ungdomarna hade fått av sina föräldrar. Av dem som fick rådet från sina föräldrar att börja studera valde en majoritet att göra det, trots att de flesta gymnasie studerande valde att arbeta. De som däremot fick rådet att vänta, eller inte hade talat om kommande studier, valde betydligt oftare att börja arbeta än att börja studera. Råd från föräldrar kan därmed ha en inverkan på de studerandes val.

Diagram 3.9 Svar på frågan: Vad har dina föräldrar gett dig för råd när det gäller att studera vid universitet/högskola?

Fördelat efter arbetande, studerande högskola, studerande annan skolform och de som saknade sysselsättning, andelar i procent

Omvänt hade de som valde att arbeta mer sällan fått rådet att gå vidare till högskolan än de som började studera. Föräldrarna gav detta råd till 42 procent av dem som gick vidare till arbete och till 69 procent av dem som fortsatte att studera. Av dem som började jobba var det 40 procent som aldrig hade pratat med sina föräldrar om högskolestudier, vilket kan jämföras med 23 procent av dem som fortsatte studera. Det är dock inte säkert att detta säger så mycket om föräldrarnas påverkan på valen eftersom det är mer sannolikt att den som är intresserad av studier tar upp en diskussion med sina föräldrar än den som inte är det.

4. Ungdomars användning av studiemedel

I Högskolestudier – intresse, planer och finansiering⁹ undersökte vi ungdomars inställning till studielån samt vilka råd ungdomarna hade fått angående studielån. Under hösten 2020 började många ungdomar studera. I det här kapitlet undersöker vi om det finns ett samband mellan viljan (eller oviljan) att ta studielån och valet att studera. Vi kommer också undersöka om studiemedel används under den första studietiden efter gymnasiet.

Vi börjar med att undersöka samtliga ungdomar som studerade under hösten 2020. Detta inkluderar ungdomar som studerade på högskola, yrkeshögskola, folkhögskola, komvux med mera.¹⁰ Därefter tittar vi lite närmare på ungdomar som studerade på högskola.¹¹

4.1. Finns det något samband mellan viljan att ta studielån och valet att studera?

I det här avsnittet tittar vi på ungdomarnas studieval samt deras vilja (eller ovilja) att ta studielån. Detta mäts med hjälp av svaren på enkätfrågan:

- Vad tänker du om studielån? – Jag vill inte ta lån för att studera¹²

Frågan är intressant eftersom studiemedel ska rekrytera till studier. Det är dock möjligt att vissa ungdomar inte vill ta lån för att studera och att de därför avstår från att studera.

Varannan ungdom som kunde tänka sig att ta studielån¹³ studerade under hösten 2020. Under samma period studerade ungefär var tredje ungdom som inte kunde tänka sig att ta studielån.¹⁴ Ungdomar som kan tänka sig att ta studielån verkar därför studera i större omfattning än ungdomar som helst avstår från att ta studielån.

Vid en granskning av högskolestuderande kvarstår sambandet. Under hösten 2020 studerade 36 procent av ungdomarna som kunde tänka sig att ta lån på högskola. För ungdomar som inte kunde tänka sig att ta studielån var motsvarande siffra 17 procent.

⁹ CSN, UHR och UKÄ (2020).

¹⁰ Följande skolformer ingår: universitet och högskola, utlandsstudier med studiemedel, yrkeshögskola, basårsutbildning, komvux, folkhögskola, konst och kulturutbildningar samt övriga utbildningar med studiemedel.

¹¹ Med högskolestudier menas studier på högskola eller universitet. Basårstudier ingår inte i högskolestudier.

¹² Frågan kunde besvaras med instämmer helt, instämmer till stor del, instämmer till viss del, instämmer inte alls och ingen åsikt.

¹³ Ungdomar som inte alls instämde i påståendet – jag vill inte ta lån för att studera.

¹⁴ Ungdomar som instämde helt i påståendet – Jag vill inte ta lån för att studera.

Betyder detta att studielån avhåller personer från att studera? Inte nödvändigtvis. Ungdomar som har läst på ett högskoleförberedande gymnasieprogram läser på högskola i samma utsträckning oavsett deras vilja (eller ovilja) att ta studielån. Ett liknade resultat framträder även för andra ungdomsgrupper. Det finns dock undantag. Ungdomar som inte har någon förälder med eftergymnasial utbildning läser oftare på högskola om de kan tänka sig att ta studielån, jämfört med dem som inte kan tänka sig ta studielån. I och med detta är det troligt att sambandet, åtminstone delvis, kan förklaras av bakomliggande faktorer.

4.2. Användningen av studiemedel den första studietiden

I det här avsnittet undersöker vi hur studiemedel används under den första studietiden efter gymnasiet. Vi undersöker också inställningen till och råd om studielån påverkar användandet av studielån. Vi fokuserar på ungdomars vilja (eller ovilja) att ta studielån samt föräldrars råd om studielån. Detta mäts med hjälp av svaren på enkätfrågorna:

- Vad tänker du om studielån? – Jag vill inte ta lån för att studera¹⁵
- Vad har dina föräldrar generellt sett gett dig för råd när det gäller att ta studielån?¹⁶

4.2.1. Ungdomar studerar ofta med studiemedel

Ungdomar som börjar studera¹⁷ direkt efter gymnasiet har ofta studiemedel. Av dem som började studera hösten 2020 hade 66 procent studiemedel och lånebenägenheten, andelen studiemedelstagare med studielån, uppgick till 53 procent.

Många ungdomar studerar också utan studiemedel. Under hösten 2020 studerade ungefär var tredje ungdom utan studiemedel. Men det betyder inte att ungdomarna studerade utan studiestöd. Många av dem är 19 år och fortsatte sina gymnasiestudier på komvux eller folkhögskola. I och med det har de inte rätt till studiemedel men de har rätt till studiehjälp.¹⁸

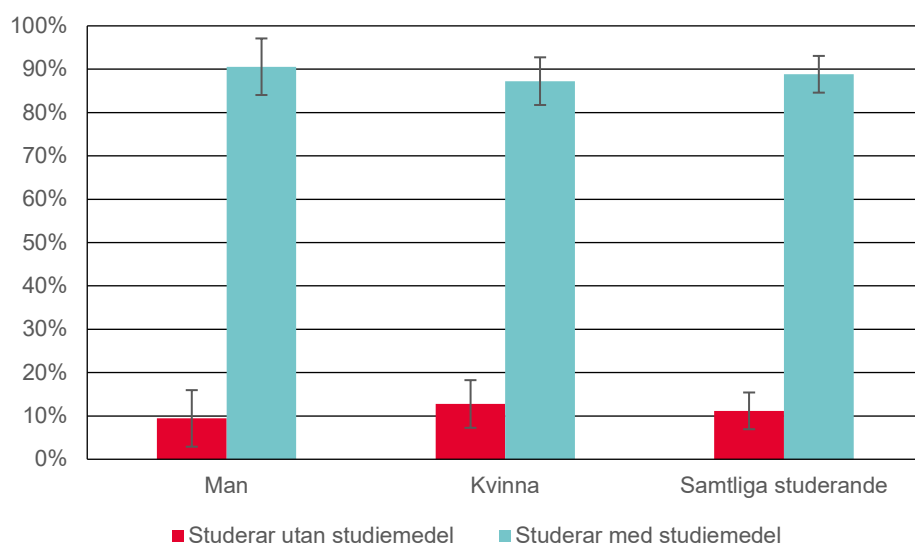
¹⁵ Frågan kunde besvaras med instämmer helt, instämmer till stor del, instämmer till viss del, instämmer inte alls och ingen åsikt.

¹⁶ Frågan kunde besvaras med de har uppmuntrat att ta studielån, de har avrått från studielån, de har inte sagt något om studielån, de har förklarat hur studielån fungerar men inte gett något råd och vill inte svara.

¹⁷ Här avses studier på skolförmedla: universitet och högskola, utlandsstudier med studiemedel, yrkes- högskola, basårutbildning, komvux, folkhögskola, konst och kulturutbildningar samt övriga utbildningar med studiemedel.

¹⁸ Studiestöd till ungdomar som studerar på gymnasienivå lämnas i form av studiehjälp. Studiehjälp lämnas från och med det år ungdomen fyller 16 år och längst till och med det första halvåret det år ungdomen fyller 20 år. Därefter kan ungdomen få studiemedel för studier på gymnasienivå.

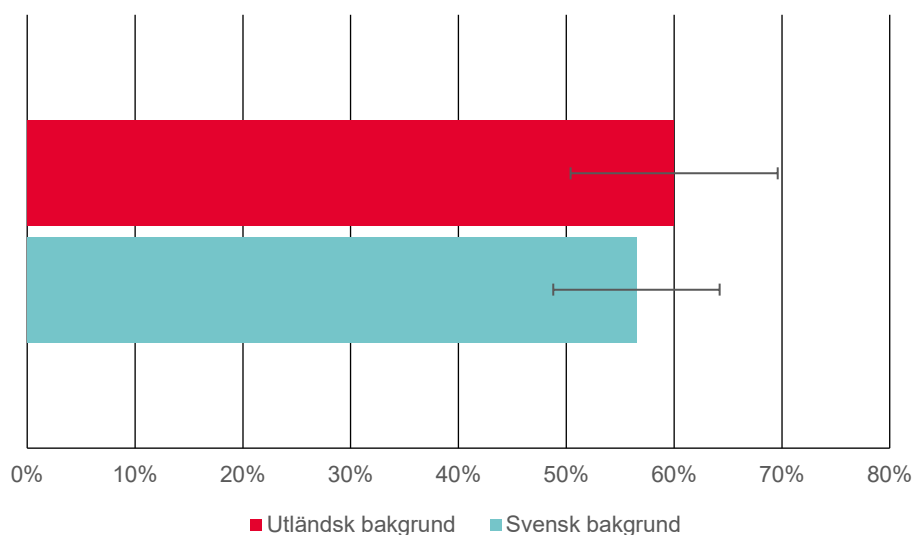
Diagram 4.1 Andelen studiemedelstagare bland ungdomar som studerade på högskola
Totalt och fördelat efter kön, procent

Ungdomar som påbörjar sina högskolestudier direkt efter gymnasiet har i nio fall av tio studiemedel. Män har oftare studiemedel än kvinnor men skillnaden är liten och inte statistiskt säkerställd. Lånebenägenheten var 58 procent. Det kan jämföras med att lånebenägenheten var 79 procent bland samtliga högskolestuderande under hösten 2020.¹⁹ En förklaring till skillnaden är att ungdomar har ett mindre behov av studielån då de har relativt låga utgifter och oftare bor hos sina föräldrar, jämfört med äldre studerande.²⁰

Diagram 4.2 Lånebenägenhet¹ bland ungdomar som studerade på högskola/universitet

Fördelat efter utländsk/svensk bakgrund

¹ Med lånebenägenhet menas andelen studiemedelstagare med studielån.

¹⁹ CSN (2021b).

²⁰ CSN (2017) och CSN (2021a).

Lånebenägenheten var ungefär lika stor i de flesta ungdomsgrupperna. Exempelvis var lånebenägenheten 57 procent bland ungdomar med svensk bakgrund och 60 procent bland ungdomar med utländsk bakgrund, en skillnad som inte är statistiskt säkerställd. Detta resultat kvarstår även när vi fokuserar på ungdomar som är födda i Sverige och ungdomar som är födda utomlands. Detta är intressant då tidigare studier har funnit att personer som är födda utomlands är mindre benägna att ta studielån, jämfört med personer som är födda i Sverige.²¹ Lånebenägenheten skiljde sig inte heller mellan kvinnor och män eller mellan ungdomar som har två föräldrar med eftergymnasial utbildning och ungdomar som inte har någon förälder med eftergymnasial utbildning.

Även om det är ovanligt så studerade en del ungdomar på högskola utan studiemedel. Bland ungdomarna som studerade på högskola hösten 2020 var det 11 procent som inte hade studiemedel. Vad beror detta på? En möjlig förklaring är att de provade på högskolestudier och att de därför avstod från att ta studiemedel. Andelen som planerade att studera på högskola var exempelvis lägre bland ungdomarna som inte hade studiemedel, jämfört ungdomarna som hade studiemedel. En annan förklaring är att de kanske inte hade rätt till studiemedel då de studerade under en kortare period eller hade en för låg studietakt.²² Andelen som studerade på ett program var också betydligt lägre bland ungdomarna som inte hade studiemedel än bland ungdomarna som hade studiemedel. Till sist, det är också möjligt att de avstod från studiemedel då de hade arbete som huvudsaklig sysselsättning. Av ungdomarna som studerade utan studiemedel hade nästan alla, 96 procent, inkomster från arbete någon gång under hösten 2020. I jämförelse hade 67 procent av ungdomarna som studerar med studiemedel inkomster från arbete.

4.2.2. De ungdomar som kunde tänka sig att ta studielån tog oftast studielån

Ungdomar som på förhand kunde tänka sig att ta studielån²³ tog också oftast studielån. Av alla som studerade under hösten 2020 lånade 55 procent av de ungdomar som inte hade något emot att ta studielån. Ungdomar som svarade att de helst avstår från att ta studielån²⁴ tog också studielån relativt ofta. Under hösten 2020 tog 27 procent studielån av de ungdomar som hade svarat att de inte ville ta några lån.

Ett liknade mönster framträder för ungdomar som studerar på högskola. Ungdomar som kunde tänka sig att ta studielån tog oftare studielån än ungdomar som helst avstod från att ta studielån. Av dem som i enkäten svarade att de inte hade något emot att ta studielån och som började studera vid högskola var det 65 procent som tog lån. Bland dem som inte ville ta studielån och fortsatte till högskolan var det 46 procent som tog lån, en skillnad som dock inte är statistiskt säkerställd. Det är alltså en relativt stor andel av dem som säger sig inte vilja ta studielån som ändå tar lån, när frågan ställs på sin spets

²¹ CSN (2017).

²² Studiemedel lämnas enbart för studier som pågår under en sammanhängande period om minst 3 veckor och om studietakten minst motsvarar 50 procent av heltidsstudier.

²³ Ungdomar som inte alls instämde i påståendet – jag vill inte ta lån för att studera.

²⁴ Ungdomar som instämde helt i påståendet – Jag vill inte ta lån för att studera

Vid en kontroll gentemot bakgrundsfaktorer, så som föräldrars utbildningsnivå, kvarstår skillnaderna mellan svarsalternativen men allt som oftast är de inte statistiskt säkerställda.

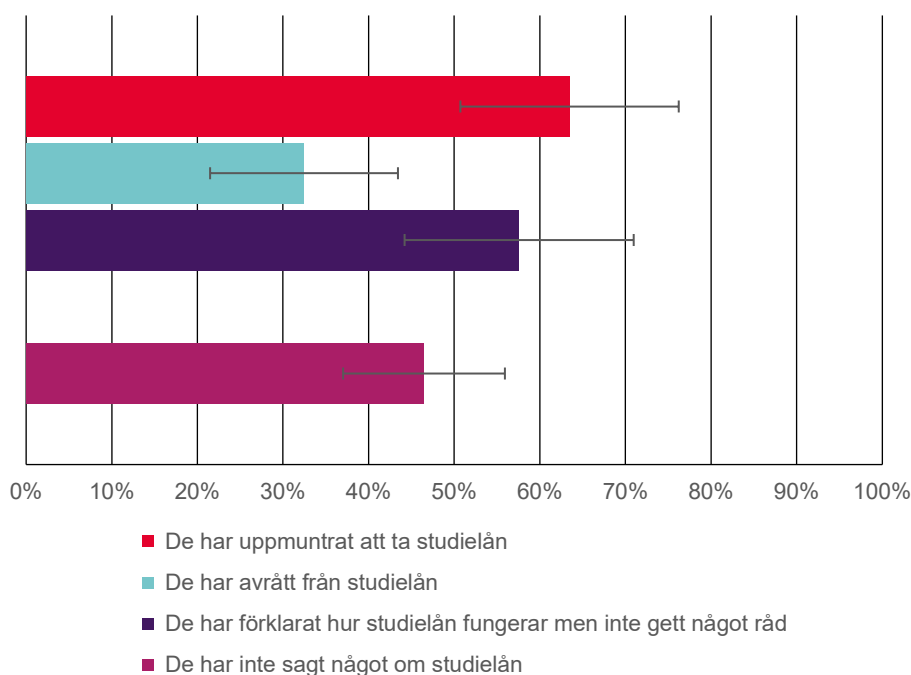
4.2.3. Föräldrars råd påverkar valet att ta studielån

Föräldrars råd kan påverka valet att ta studielån. Varannan ungdom som studerade under hösten 2020 och som blev uppmuntrad till att ta studielån tog studielån. Det kan jämföras med att var femte ungdom som blev avrådd från att ta studielån tog studielån.

När vi går över till ungdomar som studerar på högskola är skillnaden större. Av ungdomarna som blev uppmuntrade till att ta studielån tog 63 procent studielån och av ungdomarna som blev avrådda från att ta studielån tog 32 procent studielån, en skillnad på 31 procentenheter.

Diagram 4.3 Andel studerande med studielån bland ungdomar som studerade på högskola

Fördelat efter svaren¹ på frågan: Vad har dina föräldrar generellt sett gett dig för råd när det gäller att ta studielån?

¹ I diagrammet exkluderas svarsalternativet "vill inte svara" p.g.a. att få ungdomar valde det svarsalternativet.

Ungdomar som har pratat om studielån med sina föräldrar men som inte fick något råd tog studielån i ungefär samma utsträckning som ungdomar som blev uppmuntrade till att ta studielån. De tog även studielån i en större utsträckning än ungdomar som blev avrådda från att ta studielån. Ungdomar som inte har pratat om studielån med sina föräldrar tog också studielån relativt ofta.

I och med detta verkar det som att föräldrars råd påverkar valet att ta studielån. Det verkar inte spela någon större roll om föräldrarna uppmuntrar till eller enbart pratar

om studielån. Däremot verkar en avrådan från att ta studielån avhålla många ungdomar från att ta studielån, åtminstone i början av högskolestudierna.

Vid en kontroll av olika ungdomsgrupper kvarstår ofta skillnaden mellan de som har blivit uppmuntrade till att ta studielån och de som har blivit avrådda från att ta studielån. Ett exempel på detta är ungdomar med utländsk respektive svensk bakgrund. Av dem med utländsk bakgrund som blev uppmuntrade till att ta studielån tog exempelvis 80 procent studielån, jämfört med 35 procent av dem som blev avrådda från att ta studielån.

Ett liknade resultat uppstår även för ungdomar som har två föräldrar med eftergymnasial utbildning. Av dem som blev uppmuntrade till att ta studielån tog 69 procent studielån, jämfört med 29 procent av dem som blev avrådda från att ta studielån.

5. Vad har vi lärt oss?

5.1. Vad vet vi och vad vet vi inte?

I den här rapporten har CSN och UHR följt upp den enkätundersökning som genomfördes under hösten 2019 och som riktade sig till ungdomar som gick det tredje året på gymnasiet. Utfallet kan till exempel visa vad gymnasieungdomarnas planer och inställning betydde för valet att studera och för valet att ta studiemedel med lånedel. Eller för valet att avstå. Har de val ungdomarna i enkätundersökningen sade sig vara intresserade av omsatts i praktiken? Och vilken betydelse fick råd från föräldrar och vänner?

Den enkätundersökning som riktades till studerande ungdomar hösten 2019 gällde deras studieplaner hösten 2020 och framåt. Vi har således utsagor från tiden före covid-pandemin som kan ses i ljuset av vad som hände under den pågående pandemin. Med anledning av pandemin var 2020 ett speciellt år och materialet kan därmed även fungera som en temperaturmätare av hur ungdomars planer och tankar omsattes i handling under pågående pandemi. Samtidigt innebär det att resultaten kanske inte är helt rättvisande ett ”vanligt” år.

De 2 211 svar som inhämtades i enkätundersökningen är stundom aningen få. När olika uppgifter bryts på mindre grupper stiger osäkerheten och felmarginalerna blir mycket stora. Vi har därför valt att inte bryta materialet på så många undergrupper, utan håller oss på en relativt övergripande nivå. Trots dessa brister väljer vi att publicera materialet. Det gör vi med anledning av att materialet är unikt. Det är ovanligt att ha ett material som innehåller ungdomars tankar om sin framtid och samtidigt ett utfall om hur de sedan agerade. Och dessutom mitt under en pågående pandemi.

5.2. Majoriteten började arbeta – men många började också att studera

Hösten 2020 var ungdomars möjlighet att få ett arbete sämre än vanligt²⁵ och möjligheten att ge sig ut och resa var högst begränsad²⁶. Fler sökte därmed till olika utbildningar och fler började studera.²⁷ Av samtliga ungdomar som gick ut gymnasiet våren 2020 började ungefär 38 procent att studera hösten 2020. En större andel, 54 procent, började arbeta och 8 procent varken arbetade eller studerade. Det kan misstänkas att andelen som varken arbetade eller studerade var något lägre än andra år eftersom det var mer eller mindre omöjligt att ge sig ut och resa.

²⁵ Andelen arbetslösa ökade under 2020. Se t.ex. Arbetsförmedlingen (2021).

²⁶ Reserestriktioner infördes i många länder under våren 2020. Utrikesdepartementet (2020).

²⁷ Detta speglades t.ex. av att antalet sökande till högskolan slog nya rekord under våren 2020. UHR (2020).

Män började oftare än kvinnor att arbeta och kvinnor började oftare än män att studera. Ungdomar med utländsk bakgrund började oftare studera än de med svensk bakgrund. Vid högskolan var de som hade två föräldrar med eftergymnasial utbildning överrepresenterade, vid komvux var de som saknade förälder med eftergymnasial utbildning överrepresenterade. Av dem som gått ett yrkesprogram var det 75 procent som började arbeta under hösten 2020.

Av dem som började arbeta, alltså de som inte var registrerade för studier, jobbade 22 procent inom handel, 12 procent var anställda inom vård- och omsorgsområdet, 11 procent arbetade i personaluthyrningsbranschen, 9 procent inom hotell och restaurang och 8 procent inom byggverksamhet. Handel var vanligast bland både kvinnor och män. Det näst största området för kvinnor var vård och omsorg och för män byggverksamhet.

5.3. Högskolan vanligaste studievalet

Av samtliga ungdomar som lämnade gymnasiet 2020 var det 22 procent som började studera vid högskolan redan hösten 2020. Av naturliga skäl hade en majoritet av dessa gått ett högskoleförberedande program. Bland dem som gått ett högskoleförberedande program var det 31 procent som fortsatte till högskolan. Av dem som gått ett yrkesprogram var motsvarande andel 4 procent. En viktig anledning till det är att de som går yrkesprogram ofta saknar behörighet till högskolan. Kvinnor studerar oftare vidare vid högskolan, något som dock förklaras av att kvinnor oftare läser vid ett högskoleförberedande program än män.

Föräldrarnas utbildningsnivå tycks kunna förklara en stor del av valet att studera vid högskolan – de som hade två föräldrar med eftergymnasial utbildning började oftare studera vid högskolan än de med föräldrar med kortare utbildning. Dessa skillnader till trots går det inte bland dem som går på högskoleförberedande program, att finna några statistiskt säkerställda skillnader i andelen som börjar studera vid högskolan. Det tyder på att skiktningen av de studerande i olika studieval sker redan under tidigare år och i samband med att ungdomarna väljer om de ska gå på ett högskoleförberedande program eller ett yrkesprogram.²⁸ Det som sedan händer under gymnasietiden tycks ha mer begränsad betydelse.

Av dem som svarat att de hade planer på att börja studera vid högskolan inom de tre närmsta åren var det 32 procent som direkt började studera vid högskolan. Bland dem som var osäkra på om de skulle börja vid högskolan eller inte var det 10 procent som började studera där och bland dem som svarade att de inte hade några planer att studera vidare vid högskola var andelen som ångrade sig och började studera vid högskolan liten. Dessa svar indikerar att många gymnasieungdomar tidigt bestämmer, eller har en uppfattning om, huruvida de ska studera vidare eller inte. Framför allt de som planerade att börja på en längre högskoleutbildning (fyra år eller längre) valde ofta att gå direkt till högskolan.

De som började vid högskolan hade hämtat information om högskolestudier, högskolan och utbildningen från många olika informationskällor. De tre vanligaste

²⁸ Stora delar av den sociala och könsmissiga selektionen till högskolan avgörs redan under grundskoletiden. Se t.ex. Björklund, Fredriksson, Gustafsson och Öckert (2010), s. 277-280.

källorna var webbplatsen studera.nu, universitetens och högskolornas egna webbplatser och informationsmaterial direkt från universitetet eller högskolan. Oavsett kön eller om ungdomen har svensk eller utländsk bakgrund var det högst andel ungdomar som gick vidare till högskolestudier bland dem som fått information om högskolestudier från webbplatsen studera.nu. Resultatet är dock inte statistiskt säkerställt.

5.4. Följde man sina planer?

Naturligt nog var det mer ovanligt att de som började arbeta hade planerat för studier. Av dem som arbetade hösten 2020 var det 48 procent som i enkätundersökningen svarade att de hade planer på att börja studera vid högskolan inom tre år. Det kan jämföras med att motsvarande andel var 83 procent bland dem som började studera. De som började arbeta visade istället upp en större osäkerhet kring sina planer – 24 procent svarade att de inte visste om de tänkte studera vid högskola eller inte. Att 48 procent av dem som började arbeta hade planer på att börja studera vid högskolan inom tre år tyder dock på en potential att få fler att påbörja högskolestudier. Det blir även en uppgift för nästa uppföljning att avgöra hur många fler i gruppen som börjat studera vid högskolan. De dominerande skälen till att inte vilja studera vid högskolan var att man ville arbeta i ett yrke som inte kräver högskoleutbildning och att man var trött på att studera.

Råd från framför allt föräldrarna kan påverka ungdomarnas val. Av dem som började studera hade 69 procent fått rådet att börja studera vid högskolan, jämfört med 42 procent av dem som började arbeta. En majoritet av dem som fick rådet att fortsätta sina studier fortsatte också att studera, i motsats till dem som exempelvis blivit avrådda av sina föräldrar. De som började arbeta hade mer sällan talat med sina föräldrar om att studera vid högskolan. Det kan dock vara så att den som är intresserad av att fortsätta sina studier oftare tar upp frågan med sina föräldrar och då får rådet att fortsätta studera.

5.5. Vad betydde studielånet?

Genom att ta studielån har man möjlighet att jämna ut livsinkomsterna genom att skaffa sig högre inkomster under studierna i utbyte mot att man betalar på sitt lån när man senare arbetar. Vill man inte ta lån och har en rädsla för låntagande kan det eventuellt hämma både studie- och låneviljan. Många studier har istället visat på samband mellan storleken på det bidrag som kan beviljas och en vilja att börja studera.²⁹ Frågan är om de som sagt att de inte vill ta några lån för att studera har börjat studera? Och om de även tagit studielån?

Under hösten 2020 studerade 17 procent av dem som inte ville ta studielån på högskola. Det kan jämföras med att 36 procent av dem som kunde tänka sig ta studielån studerade på högskola under samma period. Frågan är om det faktiskt finns ett samband eller om sambandet beror på bakomliggande faktorer? Om vi exempelvis fokuserar på de ungdomar som läste på högskoleförberedande gymnasieprogram ser resultatet annorlunda ut. Andelen som studerade på högskola under hösten 2020

²⁹ Se t.ex. SOU 2008:69, bilaga 8, s. 84-85.

varierar mycket lite mellan ungdomar som ville respektive inte ville ta studielån. Detta tyder på att sambandet mellan viljan att ta studielån och valet att studera på högskola kan bero på bakomliggande faktorer.

Även sambandet mellan viljan (eller oviljan) att ta studielån och att senare verkligen ta lån, är något oklart. De som studerade på högskola och förklarade att de inte kunde tänka sig att ta studielån tog mer sällan lån än de som kunde tänka sig att ta studielån. Men när svaren fördelas efter bakgrundsfaktorer är sambandet inte statistiskt säkert.

Referenser

- Arbetsförmedlingen (2021). www.arbetsformedlingen.se
<https://arbetsformedlingen.se/download/18.7887697f1763d9e80964d6c/1610547081144/web-%C3%A5r-andelar-ak-2020.xlsx> (hämtad 2021-11-23).
- Björklund, Fredriksson, Gustafsson och Öckert (2010). Den svenska utbildningspolitikens arbetsmarknadseffekter: vad säger forskningen? IFAU rapport 2010:13.
- CSN (2017). Lånebenägenhet bland studerande med studiemedel. CSN, rapport 2017:4. Dnr 2017-219-5265.
- CSN, UHR och UKÄ (2020). Högskolestudier – intresse, planer och finansiering. CSN, rapport 2020:9.
- CSN (2021a). Högskolestuderandes inkomster och utgifter 2020. CSN, Rapport 2021:3. Dnr ADM/2021:274.
- CSN (2021b). Tabell: Studiemedel i Sverige efter stödform, skolform, utbildningsnivå, ålder vid årets slut, kalenderhalvår, kön och antal personer, utbetalt belopp (SUSMSVA04). Hämtad 2021-12-03.
- SCB (2020a). Gymnasieungdomars studieintresse.
- SCB (2020b) Inträdet på arbetsmarknaden efter gymnasieskolan. Examinerade 2016/2017.
- SOU 2008:69, bilaga 8. Välja fritt och välja rätt. Drivkrafter för rationella utbildningsval.
- UHR (2020). www.uhr.se
<https://www.uhr.se/om-uhr/nyheter/pressmeddelanden/2020-pressmeddelanden/rekordmanga-anmalda-till-hogskolan-i-host/> (hämtad 2021-11-23)
- UKÄ (2021). Rekryteringen till högskolan – i riket och per län och kommun.
- Utrikesdepartementet (2020). www.regeringen.se
<https://www.regeringen.se/artiklar/2020/03/fragor-och-svar-infor-utlandsresa-under-coronapandemin/> (hämtad 2021-11-23)

Om statistiken

Enkätundersökningen

Den enkät vi använder i rapporten är genomförd av Statistiska centralbyrån (SCB). En mer utförlig dokumentation av statistiken finns på SCB:s webbplats, www.scb.se/uf0513

Ändamål och innehåll

Undersökningens syfte är att belysa studieintresset hos elever i gymnasieskolans årskurs 3. I målpopulationen ingår endast elever på nationella program. Elever på introduktionsprogram ingår således inte i målpopulationen. Anledningen till att de har uteslutits är att kvaliteten på skattningarna för denna grupp var för dålig 2017/18, främst på grund av få svarande elever. Det är heller inte helt relevant att fråga elever på introduktionsprogram om studieplaner på eftergymnasial nivå, då de ännu inte påbörjat studier på ett nationellt program i gymnasieskolan. Uppgifterna avser mätperioden oktober 2019–januari 2020.

Statistiken redovisas på typ av gymnasieprogram, gymnasieprogram, region, föräldrars utbildningsnivå samt om elever är födda i Sverige eller utrikes. Statistiken redovisas uppdelat på kön. Samtliga fördelningar, exempelvis efter typ av gymnasieprogram eller elevernas bakgrund, görs dock inte efter kön för att hålla nere antalet tabeller m.m.

Typ av gymnasieprogram: Från Skolverkets elevregister hämtades uppgift om gymnasieprogram, vilken grupperas i högskoleförberedande program och yrkesprogram.

I högskoleförberedande program ingår: Estetiska programmet, Ekonomiprogrammet, Humanistiska programmet, International Baccalaureate, Naturvetenskapsprogrammet, Samhällsvetenskapsprogrammet och Teknikprogrammet.

I yrkesprogram ingår: Barn- och fritidsprogrammet, Bygg- och anläggningsprogrammet, El- och energiprogrammet, Fordons- och transportprogrammet, Handels- och administrationsprogrammet, Hantverksprogrammet, Hotell- och turismprogrammet, Industritekniska programmet, Naturbruksprogrammet, Restaurang- och livsmedelsprogrammet, Riksrekryterande utbildningar med egna examensmål, VVS- och fastighetsprogrammet och Vård- och omsorgsprogrammet.

Föräldrars utbildningsnivå: Från registret över befolkningens utbildning (Utbildningsregistret) med aktualitet 2018-12-31 hämtades uppgift om vårdnadshavares utbildningsnivå. Uppgifterna ligger sedan till grund för följande indelning:

- båda föräldrar har eftergymnasial utbildning
- en förälder har eftergymnasial utbildning
- ingen förälder har eftergymnasial utbildning
- saknas i Utbildningsregistret/Uppgift saknas.

Född i Sverige/ utrikes född: Från registret över totalbefolkningen med aktualitet 2019-06-30 hämtades uppgift om födelse-land, vilken ligger till grund för indelningen födda i Sverige/utrikes födda.

Information om statistikens framställning

Enkätundersökningar om gymnasieungdomars studieintresse har gjorts sedan läsåret 1992/93. Fram till läsåret 2003/04 genomfördes undersökningen varje år. Därefter har den genomförts vartannat år.

Undersökningen är en stratifierad urvalsundersökning. Undersökningens rampopulation utgjordes av personer som gick i årskurs 2 på gymnasieskolan läsåret 2018/19 enligt Skolverkets register över elever i gymnasieskolan. Den hämtades från Skolverkets elevregister och bestod vid urvalsdragningen av 97 123 personer som även fanns med i Registret över totalbefolkningen (RTB). Ramen stratifierades efter kön, inrikes/utrikes född, gymnasieprogram samt riksområde. Urvalet omfattade 5 806 personer.

När statistiken framställdes efter att insamlingen var avslutad fanns Skolverkets elevregister över elever i årskurs 3 läsåret 2019/20 att tillgå och det nyttjades för att korrigera för täckningsbrister. Att registret över elever i årskurs 2 användes som rampopulation beror på att registret över elever i årskurs 3 inte fanns färdigt när urvalet i den här undersökningen togs fram. Runt 4,6 procent av de elever som fanns i rampopulationen (årskurs 2-registret) fanns inte med i årskurs 3-registret. Dessa elever har till största del definierats som övertäckning. Undantaget är de som svarat på enkäten (53 elever). Av urvalet var det 261 elever som inte fanns med i årskurs 3-registret. Av dessa svarade 38 elever på enkäten och dessa fick kvarstå i urvalet. Övriga 223 elever i urvalet som saknades i årskurs 3, definierades som övertäckning. Runt 3,3 procent av de elever som ingick i årskurs 3-registret fanns inte med i rampopulationen (årskurs 2-registret). Dessa elever har definierats som undertäckning. Totalt svarar rampopulationen mot 95 578 personer.

Undersökningen genomfördes som pappers- och webbenkät. Det första utskicket skedde den 1 oktober 2019 och inkluderade en pappersenkät samt ett brev med information om undersökningen och inloggningsuppgifter till webbenkäten. Ett tack- och påminnelsekort skickades ut den 16 oktober och även det inkluderade inloggningsuppgifter. Den 30 oktober respektive den 20 november skickades påminnelsebrev ut, vilka båda inkluderade både pappersenkäter och inloggningsuppgifter. Det sista utskicket skedde sedan den 12 december, vilket var i form av ett tack- och påminnelsekort med inloggningsuppgifter. Datainsamlingen stängdes den 7 januari 2020.

Information om statistikens kvalitet

Statistiken i den här undersökningen är beräknad utifrån de svarande i ett urval. I och med att statistiken är baserad på ett urval är de skattningar som presenteras i rapporten förknippade med en viss osäkerhet.

Bortfallet, som med hänsyn tagen till urvalets design var 61 procent, kan ha en snedvridande effekt på skattningarna. Det inträffar om bortfallet avviker från de svarande med avseende på det som ska undersökas. I syfte att minska bortfallets snedvridande effekter på skattningarna användes en kalibreringsestimator. I korthet

består tekniken i att utnyttja registervariabler (hjälpvariabler) till att kompensera underrepresenterade grupper.

Material som lämnats från SCB

Materialet lämnades till myndigheterna första gången i mars 2020. Då överlämnades en sammanställning, inklusive viktning, av materialet till CSN och UKÄ. Materialet, som lämnades i form av SPSS-filer, innehöll bakgrundsvariablerna och svaren på samtliga frågor. Materialet innehöll inga personuppgifter. Filerna innehöll även uppgifter om urval och strata. UHR, som inte är statistikansvarig myndighet, tog inte del av materialet, men deltog i övrigt i analysarbete och rapportförfattande.

SCB:s undersökning och redovisning bestod av en fullständig enkät och en mindre testenkät. Testenkätens syfte var att bedöma om en kortare enkät ger bättre svarsfrekvens än en längre. Den kortare testenkäten omfattade frågorna 1–8 och fråga 23. De fullständiga enkäten omfattade samtliga frågor. För att CSN och UKÄ skulle kunna bearbeta materialet ha vi valt att bortse från de svar som lämnats in på testenkäten. Myndigheterna har därför haft 2 211 svar att bearbeta.

Bearbetning av materialet

Den bearbetning som genomfördes av CSN och UKÄ i arbetet med rapporten Högstudier – intresse, planer och finansiering³⁰ bestod i att ta fram svarsfrekvenser bl.a. för de frågor som myndigheterna hade lagt till i SCB:s enkätundersökning. Korstabuleringar genomfördes mot bakgrundsvariabler och gentemot andra frågor. Dessutom beräknades osäkerheten i materialet med hjälp av modulen ”complex samples” i statistikprogrammet SPSS. Den uppskattade osäkerheten angavs med ett konfidensintervall eller en felmarginal. Konfidensintervallet (osäkerhetsintervallet) redovisades som det punktskattade statistikvärdet plus/minus felmarginalen. Konfidensintervall kan ha olika konfidensgrad. I den här undersökningen används som brukligt 95 procents konfidensgrad. Det innebär att konfidensintervallet med 95 procents säkerhet har ”träffat rätt” och innehåller det ”sanna” värdet, dvs. det värde som hade uppnåtts om alla hade besvarat enkäten.

Data som har levererats hösten 2021

Uppgifter som har lagts till

CSN har under hösten 2021, för CSN:s och UHR:s räkning, mottagit nya uppgifter från SCB för att de som besvarat enkäten ska kunna följas upp när det gäller studiestart, m.m. Följande uppgifter levererades från SCB till CSN i september 2021.

Behörighet. Uppgift om behörighet till högskolan.

Registrering vid högskolan. Uppgift om registrering vid högskolan höstterminen 2020.

Uppgift om högskola. Namn på universitet eller högskola i klartext höstterminen 2020.

³⁰ CSN, UHR och UKÄ (2020).

Ämnesinriktning på högskolestudier. Uppgift om SUN-koder som gör det möjligt att identifiera ämnesinriktning och program hösten 2020.

Registrering vid komvux, sfi, yrkeshögskola, konst- och kulturutbildning, folkhögskola eller på basår. Uppgift om registrering vid de nämnda skolformerna andra halvåret 2020.

Utländsk eller svensk bakgrund. Om en person har utländsk eller svensk bakgrund baseras på barnets födelseland i kombination med föräldrarnas födelseland. Som utländsk bakgrund räknas personer som är födda utomlands eller personer som är födda i Sverige men har två föräldrar som är födda utomlands. Övriga anses ha svensk bakgrund.

Födelseår. År för personens födelse.

Kontant ersättning från arbete juli-december 2020 (från arbetsgivardeklaration). Uppgifter från arbetsgivarnas månadsvisa redovisningar på individnivå till Skatteverket (AGI), månaderna juli-december 2020. Avser utbetalad ersättning från arbete och säger inget om omfattning på arbetet eller när arbetet utförts. Uppgifterna innefattar inte förmåner.

Område för arbete. Genom kodning av utbetalningar ges uppgift om arbetsområde i klartext.

Ersättning i form av socialförsäkringar juli-december 2020. Uppgifter om utbetalningar av socialförsäkringar från den månadsvisa rapporteringen på individnivå till Skatteverket (AGI). Avser utbetalningar månaderna juli-december 2020.

Studiebidrag (kronor). Uppgifter om utbetalat studiebidrag andra halvåret 2020

Studielån (kronor). Uppgifter om utbetalat studielån andra halvåret 2020

Antal veckor med studiemedel. Uppgifter om antalet veckor med studiemedel andra halvåret 2020

Uppgifternas tillförlitlighet

De uppgifter som beskrivs ovan har alltså lagts till de 2 211 enkätsvar som vi hade tillgång till sedan tidigare. Undersökningen är således fortfarande en urvalsundersökning. Uppgifterna viktas därmed tillsammans med enkätsvaren och redovisas företrädesvis tillsammans med ett konfidensintervall (se ovan under Bearbetning av materialet).

Det är uppgifter om verkliga förhållanden som har lagts till och det finns därmed möjlighet att uttala sig om hur väl utfallet stämmer med framför allt hur många som började studera med studiestöd vid högskolan under hösten 2020.

Uppgifter finns om antalet- och andelen 19-åringar som började högskolan (som alltså gick direkt från gymnasieskolan).

UKÄ redovisade i september 2021 att 17 750 personer i åldern 19 år började vid högskolan under 2020.³¹

³¹ UKÄ (2021). Bakgrundssiffran 17 750 har erhållits efter kontakt med Ulrika Boman, UKÄ, 2021-10-21..

Antalet 19-åringar i vår enkätundersökning (bestående av 2 211 enkätsvar) som gick ut gymnasiet under våren 2020 och började högskolan hösten 2020 har skattats till 18 446. Antalet 19-åringar i årskurs 3 läsåret 2019/20 har samtidigt skattats till 82 859.³²

Skolverket redovisar att 80 131 studerande som var 18 år gick i gymnasieskolan per oktober 2019 (för läsåret 2019/20).³³

CSN:s och UHR:s material, som baserar sig på det urval som låg till grund för enkätundersökningen, skattar alltså antalet 19-åringar som började studera vid högskolan tämligen korrekt. Däremot skattas antalet 19-åringar i totalpopulationen för högt. Viktningen av enkätresultaten omfattade inte ålder och kunde således inte kompensera för dessa skillnader. Det innebär att resultaten kan ha en mindre snedvridning i det fall 19-åringar uttryckte andra åsikter i enkätundersökningen än personer som hade en annan ålder eller gjort andra val under hösten 2020.

³² Hela CSN:s och UHR:s målpopulation uppgick viktat till 95 758 personer och omfattade alla som var registrerade som studerande i gymnasieskolan läsåret 2019/20.

³³ Uppgift redovisad av Skolverket till CSN 2021-10-25.

Vi gör studier möjligt.